

18. Tam samo. – Spr.86. – 186 ark.
 19. Tam samo. – Spr.115. – 25 ark.
 20. Tam samo. – Spr.141. – 29 ark.
 21. Tam samo. – Spr.171. – 66 ark.
 22. Tam samo. – Spr.183. – 252 ark.
 23. Tam samo. – Spr.202. – 213 ark.
 24. Tam samo. – Op.10. – Spr.1. – 100 ark.
 25. Tam samo. – Op.10. – Spr.11. – 45 ark.
 26. Tam samo. – Op.31. – Spr.9. – 60 ark.
 27. Tam samo. – Op.31. – Spr.26. – 15 ark.
 28. Tam samo. – F.R.184 (L'vivs'kyj derzhavnyj torghivl'no-ekonomichnyj instytut). – Op.1. – Spr.278. – 81 ark.

Zolkovskyy N. V., postgraduate, Chair of Contemporary History of Ukraine, Lviv National University named after Ivan Franko (Ukraine, Lviv), zulkovskiy@gmail.com

Lviv State Polytechnic Institute: the educational process and training of specialists in 1944–1965 years

Lviv State Polytechnic Institute was the biggest higher educational institution in the western part of Ukrainian SSR. It prepared engineers for work in industry and economy of USSR. This paper reveals the activity of Lviv State Polytechnic Institute in the first postwar period. In this article the author analyzes the educational process and preparation of engineers. The author characterizes historiography and the main unpublished documents of this problematic, analyzes statistic information about organization of entrance campaign, size of the scholarships and the number of graduates of LSPi in 1944–1965 years.

Keywords: Lviv State Polytechnic Institute, Lviv Polytechnic, engineer, educational process, competition.

Зольковский Н. В., аспирант кафедры новейшей истории Украины, Львовский национальный университет им. Ивана Франко (Украина, Львов), zulkovskiy@gmail.com

Львовский Государственный Политехнический Институт: учебный процесс и подготовка специалистов в 1944–1965 гг.

Львовский государственный политехнический институт был самым большим учебным заведением в западном регионе УССР с подготовки инженеров для промышленности и экономики. В статье рассматривается деятельность Львовского государственного политехнического института в первое послевоенное десятилетие. Автор проанализировал учебный процесс и специфику подготовки инженеров. В публикации проведен обзор историографии и базы источников по данной проблеме, анализируются статистические сведения об организации вступительной кампании, зачисления и отчисления студентов, размер стипендии и количество выпускников данного заведения в 1944–1965 гг.

Ключевые слова: Львовский государственный политехнический институт, Львовская Политехника, вступительный конкурс, инженер, учебный процесс.

* * *

УДК 908

Лаврут О. О., кандидат історичних наук, доцент, в.о. ректора, Донецький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти (Україна, Слов'янськ), lavrut.olga@gmail.com

УЧИТЕЛЬСТВО УРСР ПЕРШОГО ПОВОЄННОГО ДЕСЯТИЛІТТЯ: ДЕЯКІ АСПЕКТИ АНТРОПОЛОГІЧНОГО ВИМІРУ

Українська РСР переживала чергові потрясіння після Другої світової війни. Активним учасником відбудовчих процесів стало українське вчительство. Метою статті є конкретизація деяких аспектів життя учительства УРСР зазначеного періоду шляхом реалізації завдань нашого дослідження: вивчення його історіографічної спадщини; з'ясування вирішення питання забезпечення учителів та вплив ситуації на їх взаємостосунки.

Його кількісний та якісний склад значно послабився. Частина педагогів заступила на фронті, інша – стала репатріантами, третя – потрапила за ґрати через різні причини. Ті, котрі прийшли до школи, не завжди мали відповідну освіту і фах, а вони через нестачу кадрів займали посади, які не відповідали їх кваліфікації та досвіду. Продовжуючи бути маленькими гвинтиками в системі тоталітарного режиму, учительство на собі відчувало не лише її пресинг, але й виконувало власні функції. Ці факти обумовлювали психологічну напруженість у середовищі учительства, наслідком чого стали незадоволеність у колективі, сім'ях, особисті образи, які намагались вирішити шляхом написання скарг, листів, телеграм до державних органів влади. Документи стали яскравим джерелом дослідження та вивчення життя освітніх закладів першого

повоєнного десятиліття в Українській РСР. У них відчувається не лише дух тієї епохи, її колорит, але й психологічний стан «адресатів» та «одержувачів» певних «повідомлень», проєктуються шляхи вирішення певних проблем.

Не дивлячись на це, у надзвичайно складних умовах, учительство продовжувало з гідністю виконувати власне призначення.

Ключові слова: повоєнний, становище, життя, учительство, проблеми, листи, звернення, стосунки.

Кожне суспільство здійснює соціальне замовлення освіти, одним із безпосередніх учасників та виконавцем яких є учительство. Останнім часом в історична наука відійшла від фактологічно-кількісного аналізу подій та явищ, зосередивши увагу на різних глибинних її аспектах. Макроісторія знаходить відображення в мікроісторії. В останній відбуваються процеси, які дозволяють реконструювати загальні. Водночас, мікроісторія конкретизує вже відому нам інформацію, олюднюючи її, звертаючи увагу на непомітні, й водночас – цікаві речі. Спробуємо здійснити це на прикладі учительства післявоєнної доби в Українській РСР, акцентуючи погляд на антропологічних аспектах.

Питання учительства розглядали науковців з різних позицій [1, с. 30–38]. Перші – з педагогічної точки зору [2; 3]. Другі – вивчали його не лише як професійну [4], але й неординарну соціальну категорію, звертаючи увагу і на здійснення фактологічно-цифрового матеріалу [5], його переосмислення та інтерпретації. Дослідники зупинились і на тяжких наслідках Другої світової війни [6], участі учительства та його оточення у відбудові суспільного та культурного життя, на власній самопожертві та альтруїзмі [7]. Окрему групу праць складають ті, котрі присвячені суспільно-свідомому і підсвідомому, соціально-побутовому та буденному [8; 9; 10; 11].

Метою статті є конкретизація деяких аспектів життя учительства УРСР зазначеного періоду. З'ясувати це допоможуть завдання нашого дослідження:

- вивчення його історіографічної спадщини;
- конкретизація джерельної бази статті;
- аналіз вирішення питання забезпечення учителів;
- з'ясування ставлення місцевих та державних органів влади до педагогів шкіл та їх праці;
- характеристика міжособистісних взаємостосунків педагогів;
- окреслення перспектив дослідження.

Джерелами до написання статті стали матеріали Центрального державного архіву громадських об'єднань України (ЦДАГО), які дозволили вирішити поставлені перед нами завдання.

Повоєнне життя надало власні виклики до діяльності педагогів загальноосвітніх шкіл Української РСР. Вони активно включились у відновлення знищеного та зруйнованого потенціалу республіки. Учительство, не дивлячись на гендерну належність, вік, працювало не покладаючи сил. Так само, як і інші категорії населення, воно свої зусилля спрямовувало на відновлення інфраструктури. Разом з тим, – продовжувало виконувати власне покликання та певні функції, які покляло на нього суспільство.

Місцеві органи влади губились у допомозі населенню, не встигали її надавати або не мали змоги. Разом з тим, воно надсилали клопотання, листи, скарги, телеграми вищестоячим органам з проханням допомогти у вирішенні різноманітних питань. На ім'я завідувача відділом шкіл ЦК КП(б)У Повх В. О. надходило багато такої кореспонденції. Відбувався і зворотній зв'язок.

Так, Повх В. О. надіслав телеграму відділу шкіл Вінницького обкому партії товаришу Коміреві та голові комсомольського осередку РК КП(б)У товаришу Грабар із проханням надіслати ЦК Партії матеріали про стан підготовки до зими Комсомольської середньої школи, наголошуючи на забезпеченні не лише школи, але й учителів, своєчасній видачі їм зарплатні [12, арк. 69зв].

Це було підтвердженням того, що проблема із забезпеченням існувала у всіх куточках республіки. Так, згідно ще однієї телеграми від 16 серпня 1945 р., яка адресувалась у відділ шкіл Сталінського обкому партії товаришу Панасюку та обласному прокурору товаришу Мощенко від Повх В. О., директор Краснянської неповної середньої школи Добропольського (сучасного Добропольського – авт.) району повідомляв, що учителі не одержували хлібного пайка. Повх В. О. просив організувати його видачу і наголошував на притягненні винних до відповідальності. Про вжиті заходи мали повідомити ЦК до 25 серпня 1945 р. [12, арк. 81зв].

Оскільки надто бракувало житлового фонду, то часто на один будинок, квартиру, кімнату було по декілька претендентів. Тому, траплялися випадки виселення педагогів із квартир та будинків. Вони звертались із клопотаннями вирішити це питання. Тоді органи влади мали дивитись на соціальні категорії та заслуги можливих претендентів. Прикладом цього стала телеграма товариша Повх В. О. від 8 липня 1945 р. прокурору Харківської області: «Отримав телеграму про скаргу від учительки Бородіної про незаконне виселення Краснозаводської райрадою з квартири за адресою: Руднева, 32. Прошу перевірити, призупинити виселення дружини військовослужбовця» [12, арк. 92зв]. Тобто, після Другої світової війни, так само як і після Першої та поразки Національно-демократичної революції, радянська влада звертала увагу на тих, хто її підтримував.

Учителям, які не мали даху над головою, пропонували зайняти кімнати у різних будівлях, непристосовані до життя. Педагоги жили і у шкільних приміщеннях, лабораторіях тощо. Така квартплатня для них складала аж 200 крб. Деякі відмовлялись, деякі брали із собою квартирантів, щоб менше було платити. Паливом учителі були забезпечені незадовільно. Для шкіл колгоспи могли виділяти солому, проте «половину із того, що привозять розкрадали» [13, арк. 31зв]. Часто такі документи доходили до найвищих органів влади. Зокрема, і до Міністра освіти і науки УРСР Тичини П. Г. До нього надійшла доповідна записка інспектора шкіл зазначеного Міністерства УРСР Щербатюка М. про бездушно-злочинне ставлення до вчительки Гнилицанської початкової школи Царичанського району Дніпропетровської області товариша Демидової Л. Д. з боку завВНО товариша Колгана та III секретаря райкому КП(б)У товариша Шагового. У документі йшлося, що Демидова винаймала житло у Шагового. Останній, нацькований власною дружиною на Демидову, вимагав її виселитись із його квартири, звинувативши останню у «неморальності». Враховуючи «це», Колган наказав звільнити Демидову з роботи. Вона, залишившись фактично на вулиці і без способів існування, через безвихідну ситуацію намагалась покінчити життя самогубством. До неї викликали єдиного лікаря – акушера (Сірко), бо подумали, що учитель вагітна. Тому ще й змусили «пройти її медогляд у присутності цього лікаря та міліціонера». «Підозри» не

підтвердились. Справа дійшла до районного суду, який вирішив повернути Демидову до роботи, виплативши їй за вимушений прогул, а Колган звільнили [13, арк. 48зв].

Не менш гостро постала проблема з харчовим забезпеченням та забезпеченням промисловими товарами. Зокрема, учитель Клебанської середньої школи Тульчинського району Вінницької області Ходак Дорофій Трохимович писав, що до листопада 1945 р. педагоги одержали по 9 кг борошна на одного основного працівника та по 5 кг – на утриманця. З листопада 1945 року по лютий 1946 року – по 8 і 1 кг відповідно, а у лютому – 2 кг на утриманця. «А чотири місяці взагалі не отримували стірного мила» [13, арк. 25–26зв]. У іншому листі зазначалось, що учитель отримував на день 150 грам хліба замість 200 грам. Не дивно, що педагоги мали індивідуальні городи по 0,3 га (замість 0,15 га, – компенсували нестачу продуктів власними господарствами). Більшість із учителів, окрім цього, мали і птицю, худобу, свиней. Колгоспи допомагали лише окремим учителям. Була рибна секція райспоживспілки, але ця продукція до педагогів не доходила [13, арк. 31зв].

Невирішеність матеріальних проблем негативно впливала на міжособистісні стосунки всередині учительських колективів. Так, редакція журналу «Перець» отримала листа від учителя математики Василюкської неповної середньої школи Ставищанського району Київської області і просила Остапа Вишню написати статтю в художній формі і намалювати шарж. Називалась стаття педагога «Шкідлива дійсність». Він пише, що працював у неповній середній школі. Одного разу почув вираз від старого кадра «блат вище Совнаркома» і засудив його. Вираз став популярним у 1920–30-х роках, який показував пріоритетність у стосунках і розв'язуванні різних питань власне знайомств, особистих зв'язків над діяльністю офіційних структур та легітимністю. Мабуть, у школі була така взаємодія.

Пишучи ці рядки, він вже не радий був, але ж, – слово – не горобець...

Учитель відчув на собі і несправедливе керівництво горе-директора – Волотівської Ліди Терентієвни (Терентієвни – авт.), характеризуючи діяльність якої писав: «Можливо їй краще працювати в ресторані офіціанткою, а не директором». Оскільки, по-перше, вона надто вже обслуговувала вище начальство: «Подивіться – квартира директора є одночасно буфетом для всіх уповноважених району. Те, що має йти до школи – йде на буфет». По-друге, для офіціантки зовсім не обов'язково мати вищу освіту: «Вона закінчила педагогічну школу, не маючи відповідної освіти».

Про це він написав у газеті «Київська правда», інформація про що надійшла до Київського обласного відділу народної освіти (облВНО), а звітди направили до районного відділу – «... і я одержую наслідки відповідні, щоб зберегти стан спокою (треба сказати, що товариш Чорностав – завідувач райВНО – фізик і розуміється на цьому)». Учитель зустрівся з Чорноставом. Останній у педагога запитав: «Ви кудись збирались йти, переходити працювати в іншу школу?», на що педагог відповів: «Думав, але зараз – нікуди не збираюсь». На це отримав: «Пишіть заяву – підпишу... Ми всі сміялись із Вашого листа».

Після цієї розмови у педагога з'явилося ще більше запитань, ніж відповідей. Він зрозумів, що його хотіли позбутись. Але навіщо? У школі, де він працював,

бракувало учителів: «Подивіться на них! Брак учителів, а вони? Кращих учителів залишають без роботи, вибувають із району, дякуючи знанням фізики товариша Чорностава!» Директор школи – товариш Волотівська наголошувала, що до педагогічної діяльності у школі необхідно залучати тих, хто закінчив хоча б 10 класів і відправляти їх на уроки до учнів 5 – 7 класів.

Тут перед учителем знову постало риторичне для нього запитання з фізики: «Як зменшити тертя? Але не механічне, а колективне?» Опісля цієї історії, яка набула розголосу, у Василювській неповній середній школі Ставищанського району Київської області відбулась перевірка, у результаті якої викладені факти частково підтвердились, а директора звільнили [14, арк. 156–158зв].

Учителі скаржились і на незаконні звільнення, які спричинились особистими образами. Іноді вони були виправданими. Іноді – ні. Зокрема, 11 – 12 січня 1946 р. пройшла перевірка головного відділу шкіл Запорізького обкому КП(б)У через скаргу учителя, яку звільнили – товариша Максимової. Остання не наводила приклади власної діяльності, а наголошувала на недоліках роботи директора та школи. Так, директор ЗОШ №83 Фрідман переводила учнів старших класів без іспитів: одні учні займались, а інші – ні, вважаючи це протиправним. Не дивлячись на стан відвідування, батьки за навчання платили гроші. Характеризуючи Фрідман як викладача російської мови, звільнена писала про її безграмотність: вона допускала по 17–25 помилок у диктанті з російської мови, а учням або цілеспрямовано завищувала бали, або – через власне незнання. Наприклад, вихованцю Харламову Віктору, який у контрольній роботі зробив 13 помилок, вона поставила «4»! Можливо, поясненням цього було те, що «...директор не мала вищої освіти і заочно не навчалась у педагогічному вищому навчальному закладі».

Шкільна документація велась у хаотичному стані і частково не збереглась. (Але, чому? З метою уникнення покарання? і яка саме? Котра виправдала б Максимову чи Фрідман? Водночас Максимова сама була завучем! То чому вона цим питанням не займалась? – авт.). У школі не вівся облік учнів, яких нараховувалось 716 осіб [13, арк. 3–4зв].

Директор, судячи зі скарги, не реагувала на деякі незаконні явища, які відбувались у школі. Учителі математики, які були подружжям, запрошували учнів до себе до дому, займаючись репетиторством, заробляючи від 400 до 800 карбованців. Окрім цього, вони від батьків отримували і різні речі, які слугували їм платнею за заняття. «Неугодних» учителів директор понижувала у посадах, знімала з роботи, знижувала навчальне навантаження. Зокрема, був звільнений з посади учитель української мови Лисенко. А учительню Фурса директор дала всього 7 годин тижневого навантаження, у той час, як учительню математики Блен – 29 годин відповідно.

Максимова також зазначала і про економічні негаразди школи. У листопаді 1945 року Фрідман збрала по 30 крб. з кожного учня «для господарчих нужд». Видані 60 кг борошна і 6 кг цукру на Жовтневій святі для учнів опинились вдома у директора, із них вона виділила по 10 кг борошна учителям. Враховуючи ці пункти, директора звільнили разом із завучем, а колишнього завуча Максимову, котра написала цю скаргу, поновили на роботі, про що повідомляв

завідувач відділом шкіл Запорізького обкому КП(б)У товариш Дудин [13, арк. 5зв].

У даній справі бачимо і виправдовування директора Фрідман. Вона з розпачем зізнавалась, що надто довіряла Максимовій: «Максимова мала контролювати, а я понадіялась на неї... Вона не допомагала, а займалась провокаційними справами з метою підірвання мого авторитету». Пояснюючи перехід учнів у старші класи, Фрідман зазначала, що вони переводились без іспитів, пояснюючи це «тяжкими обставинами». Вона не могла правильно оцінювати диктант з російської мови в учнів, бо сама не вивчала її. То можливо, це не її провина, що бракувало учителів, і їй довелося читати цей предмет – з одного боку, але з іншого – знайшла б вона або райВНО когось іншого – більш компетентного і освіченішого педагога з цього предмету.

Учителів–репетиторів директор попередила, і вони вже не давали уроків. Щодо продуктового забезпечення, то ніяких порушень виявлено не було.

Комісія на чолі із інспектором шкіл Дроком, навідавши заклад 14 лютого 1946 р., перевіряла стан речей – без директора, і їй не надала жодних матеріалів. При цьому Фрідман надавала відповідні документи для комісії. Серед них були: довідка із Запорізького педагогічного інституту, копія протоколу педагогічної ради від 25 липня 1945 року, протокол повторних іспитів, конспект протоколу педагогічної наради від 11 лютого 1946 року, довідки про хвороби учнів. На основі цього зроблені висновки про те, що учні переведені правильно. Один залишився на наступний рік, що пояснювалось станом його здоров'я – дитина страждала на епілепсію; три – неправильно переведені; інші – оформлені документально неграмотно. Комісія дізналась, що Фрідман була виключена із педагогічного інституту через підробку документів, пізніше – відновлена через відсутність складу злочину [13, арк. 10–10а.зв]. Тобто, прогалини у діяльності директора стали очевидними, що можна пояснити відсутністю досвіду, браком часу, власною довірливістю, або навпаки – безвідповідальністю, бездіяльністю та небажанням вирішити нагальні питання.

Отже, повоєнні роки виявились нелегким випробуванням для українського учительства. Вони жили та співжили у специфічному повоєнному соціальному оточенню, яке фактично диктувало відповідну соціальну поведінку. З метою власного захисту, з одного боку, з іншого – досягнення певної мети, – педагоги вдавались до написання листів, скарг, телеграм задля вирішення проблем.

Перспективою нашого дослідження є розширення хронологічних меж зазначеного.

Список використаних джерел

1. Гупан Н. М. Нові підходи до висвітлення історії освіти в Україні в дослідженнях першої половини 90-х років ХХ ст. / Н. М. Гупан // Наук. вісн. Південноукр. держ. пед. ун-ту ім. К. Д. Ушинського. – О., 2000. – Вип. 12. – С. 30–38.
2. Березівська Л. Д. Реформування шкільної освіти в Україні у ХХ столітті: монографія / Л. Д. Березівська; Ін-т педагогіки АПН України. – К.: СПД Богданова А. М., 2008. – 405 с.
3. Лікарчук І. Л. Міністри освіти України: монографія: у 2 т. Т.2. (1943–2007 рр.) / І. Л. Лікарчук. – К.: Вид. Ешке О. М., 2010. – 586 с.
4. Мухіна І. Г. Ціннісні доміанти радянського освітньо-культурного простору: монографія / І. Г. Мухіна; Укр. держ. ун-т фінансів та міжнар. торгівлі. – Х.: Майдан, 2013. – 365 с.

5. Сворак Степан Дмитрович. Народна освіта у західно-українському регіоні: історія та етнополітика (1944–1964 рр.) [Текст] / С. Д. Сворак. – К.: «Правда Ярославичів», 1998. – 239 с.
6. Герегова С. В. Освіта в західноукраїнському регіоні (друга половина 40-х – перша половина 50-х років XX ст.): Автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / С. В. Герегова; Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. – Чернівці, 2004. – 19 с.
7. Романець Л. М. Вчителі загальноосвітніх шкіл УРСР післявоєнного періоду (1945 – друга половина 1950-х років): соціальний статус та повсякденне життя: автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Л. М. Романець; Черкас. нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. – Черкаси, 2010. – 20 с.
8. Повоєнна Україна: нариси соціальної історії (друга половина 1940-х – середина 1950-х рр.). У 2-х книгах, 3-х частинах. – Кн.1, Ч.1–2 / Відп. ред. В. М. Даниленко. – Київ: Інститут історії України НАН України, 2010. – 351 с. (Серія «З історії повсякденного життя в Україні», т. II).
9. Повоєнна Україна: нариси соціальної історії (друга половина 1940-х – середина 1950-х рр.): Колективна монографія / Відп. ред. В. М. Даниленко; у 3-х частинах. – Ч.3. – К.: Інститут історії України НАН України, 2010. – 336 с.
10. Ольга Коляструк. Олександр Коляструк (Вінниця). Прелематика історії повсякденності в сучасній українській історіографії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-2464-02-3/6.pdf>
11. Соціальні трансформації в Україні: пізній сталінізм і хрущовська доба: Колективна монографія / Відп. ред. В. М. Даниленко; Ред.-упоряд. Н. О. Лаас; Авт. кол.: О. Г. Бажан, П. М. Бондарчук, В. К. Борисенко, О. В. Булгакова, В. М. Даниленко, П. І. Киричевський, В. О. Крупина, Н. О. Лаас, В. М. Мазур, М. К. Смольницька, Н. М. Хоменко, В. П. Швидкий, О. В. Янковська. НАН України. Інститут історії України. – К.: Інститут історії України, 2014. – 697 с.
12. Центральний державний архів громадських об'єднань України. – Ф.1. – Оп.73. – Спр.156.
13. Там само. – Спр.268.
14. Там само. – Спр.157.
11. Sotsialni transformatsii v Ukraini: piznii stalinizm i khrushchovska doba: Kolektyvna monohrafiia / Vidp. red. V. M. Danylenko; Red.-uporiad. N. O. Laas; Avt. kol.: O. H. Bazhan, P. M. Bondarchuk, V. K. Borysenko, O. V. Bulhakova, V. M. Danylenko, P. I. Kyrychevskiy, V. O. Krupyna, N. O. Laas, V. M. Mazur, M. K. Smolnitska, N. M. Khomenko, V. P. Shvydkiy, O. V. Yankovska. NAN Ukrainy. Instytut istorii Ukrainy. – K.: Instytut istorii Ukrainy, 2014. – 697 s.
12. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv hromadskykh obiednan Ukrainy. – F.1. – Op.73. – Spr.156.
13. Tam samo. – Spr.268.
14. Tam samo. – Spr.157.

Lavrut O. O., Ph.D., Assoc., Acting Rector of Donetsk Regional Institute of Postgraduate Education (Ukraine, Slavyansk), lavrut.olga@gmail.com

Magisterium URSR of first postwar decade: necessary aspects of anthropological dimension

Ukrainian SSR next upheaval experienced after the Second World War: Active member of the Ukrainian building process was teaching. The article is a specification of some aspects of teaching the USSR period specified by the objectives of our research: the study of his historiographical heritage; clarification of resolving the issue of teachers and the impact of the situation in their relationships.

Its quantitative and qualitative composition significantly weakened. Some teachers killed at the front, the other – was repatriated, the third – get into prison for various reasons. Those who come to school, do not always have the appropriate education and profession, and they are due to lack of personnel took positions that do not correspond to their qualifications and experience. Continuing to be small cogs in the system of a totalitarian regime, the teachers experienced the pressure of not only her but also served their function. These facts determined the psychological tension among the teachers, resulting in dissatisfaction in the team, family, personal insults, which tried to solve by writing complaint letters, telegrams to public authorities. Documents were bright source of research and study life educational institutions of the first postwar decade Ukrainian SSR. They feel not only the spirit of the era, its color; but also the psychological state «recipients» and «recipients» of certain «messages», designed ways to solve certain problems.

Despite this, in extremely difficult conditions, the teachers continued to perform with dignity proper destination.

Keywords: postwar, position, life, the teachers, problems, letters, appeals relationship.

Лаврут О. А., кандидат исторических наук, доцент, и.о. ректора, Донецкий областной институт последипломного педагогического образования (Украина, Славянск), lavrut.olga@gmail.com

Учительство УССР первого послевоенного десятилетия: некоторые аспекты антропологического измерения

Украинская ССР переживала очередные потрясения после Второй мировой войны. Активным участником строительных процессов стало украинское учительство. Целью статьи является конкретизация некоторых аспектов жизни учителей УССР указанного периода путем реализации задач нашего исследования: изучения его историографического достояния; определения решения вопроса обеспечения учителей и влияние ситуации на их взаимоотношения.

Его количественный и качественный состав значительно ослаб. Часть педагогов погибла на фронте, другая – стала репатриантами, третья – попала в тюрьму по разным причинам. Те, которые пришли в школу, не всегда имели соответственное образование и специальность, а они из-за дефицита кадров, занимали должности, которые не соответствовали их квалификации и опыту. Продолжая быть маленькими шурупами в системе тоталитарного режима, учительство на себе почувствовало не только ее прессинг, но и исполняло собственные функции. Эти факторы обуславливали психологическое напряжение в среде учителей, следствием чего стали неудовлетворение в коллективе, семьях, собственные обиды, которые пытались решить путем написания жалоб, писем, телеграмм к государственным органам власти.

Документы стали ярким источником исследования и изучения жизни образовательных учреждений первого послевоенного десятилетия в Украинской ССР. В них чувствуется не только дух той эпохи, ее колорит, но и психологическое состояние «адресатов» и «получателей» некоторых «сообщений», проектируются пути решения определенных проблем.

Не смотря на это, в очень сложных условиях, учительство продолжало с достоинством исполнять собственное предназначение.

Ключевые слова: послевоенный, ситуация, жизнь, учительство, проблемы, письма, обращения, отношения.

* * *

References

1. Hupan N. M. Novi pidkholody do vysvitlennia istorii osvity v Ukraini v doslidzhenniakh pershoi polovyny 90-kih rokiv XX st. / N. M. Hupan // Nauk. visn. Pivdenoukr. derzh. ped. un-tu im. K. D. Ushynskoho. – O., 2000. – Вр.12. – С.30–38.
2. Berezivska L. D. Reformuvannia shkolnoyi osvity v Ukraini u XX stolitti: monohrafiia / L. D. Berezivska; In-t pedahohiky APN Ukrainy. – K.: SPD Bohdanova A. M., 2008. – 405 s.
3. Likarchuk I. L. Ministry osvity Ukrainy: monohrafiia: u 2 t. T.2. (1943–2007 rr.) / I. L. Likarchuk. – K.: Vyd. Eshke O. M., 2010. – 586 s.
4. Mukhina I. H. Tsinnisni dominanty radianskoho osvithno-kulturnoho prostoru: monohrafiia / I. H. Mukhina; Ukr. derzh. un-t finansiv ta mizhnar. torhivli. – Kh.: Maidan, 2013. – 365 s.
5. Svorak Stepan Dmytrovych. Narodna osvita u zakhidnoukrainskomu rehioni: istoriia ta etnopolityka (1944–1964 rr.) [Tekst] / S. D. Svorak. – K.: «Pravda Yaroslavychiv», 1998. – 239 s.
6. Herehova S. V. Osvida v zakhidnoukrainskomu rehioni (druga polovyna 40-kih – persha polovyna 50-kih rokiv XX st.): Avtoref. dys... kand. ist. nauk: 07.00.01 / S. V. Herehova; Cherniv. nats. un-t im. Yu. Fedkovycha. – Chernivtsi, 2004. – 19 s.
7. Romanets L. M. Vchyteli zahalnoosvitnikh shkil URSR pisliavoiennoho periodu (1945 – druga polovyna 1950-kih rokiv): sotsialnyi status ta povsiakdenne zhyttia: avtoref. dys. ... kand. ist. nauk: 07.00.01 / L. M. Romanets; Cherkas. nats. un-t im. B. Khmelnytskoho. – Cherkasy, 2010. – 20 s.
8. Povoenna Ukraina: narisy sotsialnoi istorii (druga polovyna 1940-kih – seredyna 1950-kih rr.). U 2-kih knykh, 3-kih chastynakh. – Kн.1, Ч.1–2 / Vidp. red. V. M. Danylenko. – Kyiv: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy, 2010. – 351 s. (Seriiia «Z istorii povsiakdennoho zhyttia v Ukraini», t. II).
9. Povoenna Ukraina: narisy sotsialnoi istorii (druga polovyna 1940-kih – seredyna 1950-kih rr.): Kolektyvna monohrafiia / Vidp. red. V. M. Danylenko; U 3-kih chastynakh. – Ч.3. – K.: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy, 2010. – 336 s.
10. Olha Koliastruk. Oleksandr Koliastruk (Vinnytsia). Prolematyka istorii povsiakdennosti v suchasni ukrainiskii istoriohrafii [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-2464-02-3/6.pdf>